

Brødrene Kydius.

Tre danske konvertitskæbner fra det 17. århundrede.

Af Vello Helk.

Kort før 1600 henvendtes pavestolens opmærksomhed i stigende grad mod Danmark-Norge. De pavelige alumnater i Braunsberg og Olmütz havde siden oprettelsen i 1579 i overensstemmelse med deres statutter haft mange elever fra Skandinavien, overvejende svenske. Nu kom der imidlertid flere og flere danskere og nordmænd, et tegn på, at man efterhånden havde fået opbygget en effektiv hvervetjeneste ved kontaktmænd og sympatisører.

De fleste af de optagne alumner, der fik kost, logi og undervisning på pavens regning, var sønner af præster og købmænd. København som hovedstad og vigtigt handelscentrum var talstærkt repræsenteret. Selv om de ankomne blev underkastet en kort prøvetid, var frafaldet blandt de optagne temmelig stort. Flere viste sig uegnede eller blev kede af den strenge religiøse disciplin, som blandt andet forudsatte konversion i løbet af seks måneder, i modsat fald blev eleven relegeret. Blandt de mere standhaftige møder vi tre ved navn Kydius, sønner af den københavnske købmand Jørgen Kyd¹.

Faderens levnedsløb er kun sporadisk belyst. En Anne Hans Kyds, der levede 1581, var måske hans moder². Samme år blev en Anders Kyd broder i skydelaug³. Jørgen Kyd var 1576 blevet broder sammesteds⁴. Året

¹) De pavelige alumnater og de danske jesuiterelever vil blive genstand for nærmere omtale i en afhandling, som snart vil blive publiceret.

²) Kjøbenhavns Diplomatarium, udgivet af O. Nielsen, I, s. 512.

³) Ibid. bd. VI, s. 46.

⁴) Ibid. bd. VI, s. 44.

efter forpligtede han sig som købmand på kongens koffardiskibe, der sejlede til Island. I 1578 fik han sammen med Lyder Otzen bevilling til i de næste ti år at besejle to islandske havne. I 1580 oppebar han løn som kongelig købmand på Vespenø (Vestmannaøerne). I 1581—82 nævnes han som tolder i Harmensund i Norge og 1582 som kongelig købmand og landfoged på Island. I 1581 havde han desuden sammen med Joachim Tim og Mogens Heinesen fået eneret til i de næste fem år at besejle Færøerne og drive handel der. Christoffer Valkendorf ønskede ham som tilsynsførende med Mogens Heinesen, og man kan altså gå ud fra, at han har været en mand med godt navn. I august 1583 blev han kåret til rådmand i København og deltog i hyldingen af prins Christian i Ringsted i juni 1584. I 1590 nævntes han som en af de borgere, der skulle styre staden i magistratens fravær⁵.

Sin post som kongelig købmand og landfoged synes han at have beholdt længe; han modtog løn så sent som i december 1596⁶. Kyd ejede 1595 en gård i Vombadstuestræde⁷. I øvrigt kendes meget lidt til hans familieforhold. 1609 var han død; hans enke anmodede da om eftergivelse af et beløb på 300 rigsdaler, som hendes husbond kort før kongens kroning 1597 var blevet skyldig for noget malt, som han havde modtaget af proviantskriveren for at brygge det til øl, men det var brændt sammen med størstedelen af deres formue ved den ildebrand, som ved samme tid hærgede København. Der blev også eftergivet 250 rigsdaler⁸.

Hvis man skal tro enkens udsagn, var det en fattig køb-

⁵) O. Nielsen, *Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse*, III s. 229, IV s. 211, 214; *Kjøb. Dipl.* I, s. 546.

⁶) Joh. Grundtvig, *Meddelelser fra Rentekammerarchivet 1873—76*, s. 215.

⁷) *Kjøb. Dipl.*, I, s. 559.

⁸) *Kancelliets Brevbøger 1609—15*, s. 59. Om Københavns brand, se Nielsen bd. II, s. 225 f.

mand, der benyttede chancen for at sende sine sønner til gratis uddannelse hos jesuitterne i Braunsberg. De to første kom med godt et års mellemrum og blev optaget henholdsvis 9. oktober 1598 og 15. november 1599. Begge hed på latin Johannes til fornavn, og for at skelne mellem dem betegnedes de henholdsvis »maior« og »minor«, den ældre og den yngre⁹. Som det fremgår af den nedenfor omtalte slagsmålssag, må den ældre broders danske fornavn have været Jens, mens den yngre vel har heddet Hans, selv om der ikke er hjemmel for det i nogen af de til rådighed stående kilder.

Den ældste broder rejste i maj 1600 efter halvandet års ophold tilbage til Danmark. Han har frekventeret de øverste gymnasieklasser, men blev ikke helt færdig med gymnasiets kursus. Dette fortsatte han efter ti måneders afbrydelse i Olmütz, hvor han blev optaget 12. marts 1601¹⁰. Det betydeligt fjernere alumnat i Mähren var fortrinsvis beregnet for sådanne elever, der i Braunsberg enten på grund af hjemlandets eller familiens nærhed kunne vise sig mindre standhaftige i den katolske tro¹¹. Ved optagelsen i Olmütz oplystes også hans alder — 21 år — altså må fødselsåret ligge o. 1580. Allerede i optagelsesåret afsluttede han gymnasiets kursus og tog fat på filosofistudiet. Dette kronedes med fremgang: 22. april 1603 blev han baccalaureus og 9. september 1604 magister¹².

I oktober 1604 udstedte Christian IV en forordning, som gik ud på, at jesuiterelever skulle udelukkes fra stillinger

⁹) G. Lühr, Die Matrikel des päpstlichen Seminars zu Braunsberg 1578—1798 (1925), s. 53, 55.

¹⁰) Archivum Romanum Societatis Jesu (cit. ARSI) Fondo Ges. 1477-26-18.

¹¹) A. Kroess, Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu I (1910), s. 523.

¹²) ARSI Fondo Ges. 1477-26-19; Moravsky Zemsky Archiv, Brno (Brünn), Cerroni II, 6, s. 379, 613 (fotokopi i Oluf Kolsruds samling i Norsk Historisk Kjeldekrift-Institutt i Oslo).

ved kirke- og skolevæsenet¹³. Det var et hårdt slag mod de katolske planer, som netop stilede mod at påvirke ungdommen ved efterhånden at vinde indpas i disse embeder og således vende strømmen til katolicismens fordel. Det har været urolige dage for mange af de unge mænd, der havde besøgt eller opholdt sig ved jesuiterskolerne; da det rygtedes ved de nordiske seminarier, udeblev virkningen ikke, og elevantallet fra Danmark-Norge sank til et minimum¹⁴.

I København havde de hjemvendte jesuiterelever et tilholdssted hos organisten ved Vor Frue kirke, Truid Aagesen. Der mødtes de for at drøfte fremtidsplaner og måske også for at holde privat andagt. Ved et tilfælde blev en sammenkomst af den art afsløret. En aften i begyndelsen af december 1604 var der flere gæster hos organisten, deriblandt jesuitereleverne magister Jens Kyd og Mads Gertsen (Meerfeldt), søn af bøssestøberen Gert Meerfeldt. På hjemvejen kom de i slagsmål med en adelsmands stalddreng, der synes at have været fuld. Efter lygtebærerens udsagn havde stalddrengen yppet kiv med magister Jens. Denne fik imidlertid forstærkning, og der blev slået løs på den formastelige stalddreng, der fik knivstik i armen og ryggen. Sagen blev bragt for konsistoriet, og ved en række møder i samme måned afhørtes flere vidner, uden at det lykkedes rigtig at komme til bunds i sagen. Magister Jens nægtede i hvert fald at have haft en kniv på sig, det samme gjorde Mads Gertsen. De hævdede, at de havde lånt deres knive til organisten, hvad denne også skriftligt bekræftede. Der er måske grund til at drage dette udsagns sandfærdighed i tvivl, især når man tager de hyppige slagsmål mellem studenter og adelsstjenere i betragtning; man færdedes ikke gerne uden våben. Sagen blev sluttet kort før jul, og man fandt frem til, at knivstikkeren måtte være en yngre broder til magister Jens ved navn Peder, og da gernings-

¹³) Ny Kirkeh. Saml. IV, s. 758; V, 838 f.

¹⁴) Norsk Slektsthist. Tidsskr. XII (1950), s. 368.

manden ikke var student, henviste konsistoriet stald-drengen til at forfølge sagen ved de ordinære domstole¹⁵.

Af vidneudsagn får man indtryk af sammenhold mellem organisten og hans gæster. De var sikkert ikke interesseret i at berette, hvad de havde bedrevet i organistens hus i Studiestræde.

To af affærens hovedpersoner, magister Jens Kyd og Mads Gertsen, finder vi efteråret 1606 i Rom, hvor de blev optaget ved Collegium Germanicum, læreanstalten til uddannelse af katolske gejstlige for Nordeuropa. De fik støtte af jesuitergeneralen, der hjalp dem til et stipendium ved kollegiet¹⁶. De gennemgik de foreskrevne prøvetider: den første på 40 dage, der afsluttedes 25. oktober 1606, og dernæst den på seks måneder, som endte med edsaflæggelsen 12. april 1607^{16a}.

Det halvandet år, som ligger mellem affæren i København og optagelsen i Rom, synes også at være blevet brugt til studier. I et senere brev til kansler Christen Friis henviste magister Jens til deres gamle bekendtskab i Padua, hvor kansleren blev indskrevet i juli 1605¹⁷. Man leder dog forgæves efter navnet Kydius blandt de indskrevne, men da det oplyses fra anden side, at han havde den juridiske doktorgrad fra Padua¹⁸, må han altså have studeret ved universitetet, dog næppe ved hjælp af egne midler.

Det teologiske studium ved Collegium Germanicum varede fire år. Mens Mads Gertsen allerede hurtigt fortrød

¹⁵) Kirkeh. Saml. 4: IV, s. 521 f. (konsistoriets forhandlingsprotokol i uddrag, se også Rigsarkivet, Univ.arkiv, Acta Cons. 1604, f. 25 ff.).

¹⁶) Kirkeh. Saml. 3: I, s. 636. Han må have gjort sig lidt yngre, idet hans alder opgives at være 23 år, mens han for fire år siden i Olmütz var 21 år.

^{16a}) Archivum Collegii Germanici, Juramenta 1588—1628; Juramenta III (fotokopier i Oluf Kolsruds samling).

¹⁷) Personalh. Tidsskr. 6: IV, s. 209.

¹⁸) Denne oplysning gives i en tilføjelse til Braunsbergmatriklen (Lühr, s. 53) og som sådan betegnede han sig også i sit brev til kansler Christen Friis til Kragerup, se tillæg.

forehavendet og vendte hjem, fortsatte Kydus støt og sikkert, indtil han kunne smykke sig med den teologiske doktorgrad. I Rom modtog han også præstevielse. Han afsluttede sine studier 1610¹⁹.

Samme år kom der til Collegium Germanicum en ung østrigsk adelsmand ved navn Johan Friedrich Breiner, der senere blev domprovst i Olmütz. Måske kendte de to hinanden allerede i forvejen fra Kydus' mähriske tid. Den 10. september 1610 indskrev danskeren sig i Breiners stambog²⁰, og dermed har han sandsynligvis også markeret afslutningen af sit Romophold. Det var en optimistisk sætning («Non sempre piove et tuona»), han skrev til sin ven, og han havde selv behov for sit lyssyn. Hjemlandet havde ikke brug for en katolsk teolog og jurist; han måtte søge sit udkomme i et katolsk land. Han vendte atter sit blik mod Mähren, hvor den energiske modreformator kardinal Dietrichstein var bisp i Olmütz²¹. Med hans anbefaling var den unge Breiner kommet til Rom²², og han tog sig også af den danske teolog, der trængte til et embede. Først var Kydus tre år kapellan hos kardinalen. I oktober 1613 forfremmedes han til vicedekan i Nicholsburg, og året efter omtales han som dekan. Men allerede i maj 1615 erstattedes den danske teolog af en anden. Årsagen fremgår ikke af den anbefalingsskrivelse, som bispen en måned senere udfærdigede til ærkehertug Ferdinand. Deri omtales Kydus' studier i Olmütz og Rom, og at han i fem år flittigt og trofast havde tjent kardinalen, men nu ønskede at begive sig i ærkehertugens tjeneste. I september s. å. udstedte kardinalen en lignende anbefaling for Kydus til biskoppen af Lavant, Georg Stobæus af Palmburg. Alt var

¹⁹) Kirkeh. Saml. 3: I, s. 636.

²⁰) Österreichische Nationalbibliothek, Wien, Cod. Vindob. 12903, f. 79. Om Breiner, se A. Steinhuber, Geschichte des Collegium Germanicum-Hungarikum in Rom, I (1906), s. 463.

²¹) Hans levnedsløb i korthed i Allg. Deutsche Biogr. V, s. 197 ff.

²²) Steinhuber I, s. 463.

tilsyneladende i den bedste orden. Men Kydius forblev hverken hos ærkehertugen eller hos bispnen af Lavant. Allerede i begyndelsen af 1616 havde han forladt den sidstnævnte. Først nu åbenbarede kardinal Dietrichstein over for Stobæus, hvorfor han havde set sig nødsaget til at afskedige Kydius. Alvorlige anklager blev ført frem: ukendskab til den romerske liturgi, som var i brug i kardinalens stift, forsømmelighed i gudstjenesten, ødselt liv, genstridigt sind, som ikke kendte til at bøje sig, når han havde syndet, og ubetalt gæld. Kardinalen gættede på, at lignende grunde lå bag Kydius' rømning fra Lavantbispens tjeneste²³.

Også i Collegium Germanicums matrikel oplyses, at Kydius havde mistet sit embede hos kardinal Dietrichstein på grund af dårlig og hovmodig opførsel²⁴. Det lader dog til, at kardinalen har ladet sig formilde. Egentlig havde den besværlige dansker vel fortjent en alvorlig afklapsning, men kardinalen må have syntes, at hans omflakkende tilsværelse var straf nok i sig selv og ville derfor ikke lægge ham yderligere hindringer i vejen, men undskyldte hans opførsel med alt for ung alder. Da var han allerede i tjeneste hos bispnen af Gurk, et andet lille bispedømme i Kärnten²⁵.

I nogen tid er der tavshed om Kydius' færden. I maj 1617 dukkede han påny op, denne gang i Salzburg. Han oplyste nu, at han havde absolveret filosofien i Olmütz, teologien i Rom og i halvandet år været dekan hos kardinal Dietrichstein i Nicholsburg. Derefter var han blevet anbefalet til ærkehertug Ferdinand og havde været i tjeneste hos biskoppen af Gurk²⁶; han nævnte altså ikke med et ord

²³) Fr. Snopek, *Nová akta kardinala Ditrichštejna* (i: *Časopis matice moravské XXVII*, 1903), s. 278, 301 ff. Også Stobæus var uddannet ved Collegium Germanicum, se Steinhuber I, s. 337 f.

²⁴) Kirkeh. Saml. 3:I, s. 636.

²⁵) Snopek, s. 303.

²⁶) Konsistorialarchiv Salzburg (cit. KAS), *Protocollum consistoriale* 1617, møde 18/5.

sin afskedigelse og vel at mærke heller ikke sine juridiske studier, hvad der kunne tyde på, at han måske alligevel ikke havde erhvervet den juridiske doktorgrad, som han smykkede sig med i sit brev til kansler Christen Friis²⁷. Det var en pynt, som han i Salzburg på grund af Paduas nærhed skulle vogte sig for at udstyre sig med, men Danmark lå langt væk, og derfor synes han at have fundet på en anden fjer, som kunne sikre anseelse og karriere, nemlig adelskabet. Han oplyste om sin oprindelse, at han var født »ex parentibus nobilibus familiæ Kydiæ«, altså af adelige forældre af familien Kyd²⁸. Med et slag var altså købmanden Jørgen Kyd forvandlet til en adelig person. Selv om der findes en vis navnelighed med adelsslægten Kid, som allerede på et tidligt tidspunkt antog navnet Krag og synes at være uddød i det 17. århundrede²⁹, kan man ikke på grundlag af slægtsoplysninger øjne nogen forbindelse mellem de to familier.

De nævnte oplysninger gav Kydius til ærkestiftets konsistorium, idet han søgte ansættelse hos den regerende ærkebisp Marcus Sitticus Hohenem og også fik konsistoriet til at forelægge sagen for ham. To måneder senere blev den danske teolog optaget i konsistoriet som gejstlig råd³⁰.

I fire og et halvt år medvirkede Kydius nu aktivt ved bestyrelse af ærkestiftets anliggender. Konsistoriet bestod kun af 3—4 medlemmer, der havde temmelig stor arbejdsbyrde, som omfattede besættelse af de forskellige gejstlige embeder i ærkestiftet, retssager mod gejstlige, problemer vedrørende de økonomiske anliggender og meget mere. Der kom i øvrigt ret snart en anden dansk konvertit til Salzburg stift, nemlig ålborgenserens Theodor van Ginchel,

²⁷) Se ndf. n. 36. Oplysningen om hans juridiske doktorgrad findes også i en tilføjelse til Braunsberg-matriklen (Lühr, s. 53), men mangler i alle de øvrige mere udførlige redegørelser for hans studier.

²⁸) Se note 26.

²⁹) Danm. Adels Aarb. 1899, s. 299.

³⁰) KAS Prot.cons. 1617 16/7.

der optrådte under navnet Theodor Hermann, men han gjorde sig snart meget ufordelagtigt bemærket og blev til sidst nødt til at forlade stiftet³¹.

I konsistoriets forhandlingsprotokol figurerer Kydius som tilstedeværende ved næsten alle møder. Kun en sjælden gang var han fraværende, for det meste på grund af en særlig opgave. Han er blevet brugt en del som rådgiver ved problemer i forbindelse med nabobispedømmerne Lavant og Gurk. I begyndelsen af 1619 havde han nogle penge til gode hos det førstnævnte stift, måske endnu fra hans tid der. Efter anmodning blev det pålagt kommissærerne ved stiftet at udrede 100 gylden udover de 50, som han allerede havde modtaget, med den tilføjelse, at Kydius egentlig kunne gøre krav på mere³². I 1621 var han udsendt som kommissionær til Chiemsee for at ordne visse indlemmelsesproblemer. Samme år bad biskoppen af Gurk på grund af en kontrovers med kapitlet om en mæglingsmand og ønskede navnlig Kydius, men han undslog sig denne ære³³.

Kydius tjente under to ærkebisper. Hans første herre, Marcus Sitticus Hohenem, afgik ved døden 1619. Efter flere måneders vakance efterfulgtes han af Paris Lodron. I vakanceperioden regerede domkapitlet, og Kydius benyttede lejligheden til at ansøge om forbedring af sin løn og et andet sted at bo. Domkapitlet bevilgede ham et beløb på 150 gylden en gang for alle; med hensyn til ny bolig henvistes han til den nye ærkebisp³⁴.

Den truende krigsfare, som kastede sin skygge over Tyskland og Østrig, gik dog Salzburg forbi. Paris Lodron

³¹) Hans skæbne vil snart blive behandlet særskilt.

³²) KAS Prot.cons. 1619 14/1 og 5/4.

³³) KAS Prot.cons. 1621 6/2 og 6/9.

³⁴) Landesarchiv Salzburg, Domkapitel-Sitzungsprot. 1619, f. 149. Om bisperne i Salzburg, se: F. Martin, Salzburgs Fürsten in der Barockzeit 1587—1771 (1949) og K. J. Grauer, Paris Lodron, Erzbischof von Salzburg (1953).

førte en henholdende politik og ville ikke direkte deltage på ligaens side i krigen. På forbundsdagen i Augsburg i februar 1621 opponerede de salzburgske udsendinge mod bidragets størrelse og mod dets inddrivelse ved eksekution. Ligaens udsendinge kom derefter i marts til Salzburg og fordrede Würzburgbeslutningernes fuldbyrdelse³⁵.

Der er bevaret et brev, som den danske konvertit kort efter skrev til den danske kansler Christen Friis. Kydus omtaler indledningsvis deres gamle bekendtskab fra Padua og udtrykker sin taknemmelighed for den velvilje, kansleren har vist ham og hans familie, med håb om, at det måtte bevares, og at brevskriveren efter fattig evne måtte kunne gøre gengæld. Dernæst går han over til at skildre tilstanden i 30-årskrigen, hvorved han hævder, at hans oplysninger var hentet fra nær og fortrolig forbindelse med fremtrædende mænd, og han glemmer i samme forbindelse ikke at rose sin herre, ærkebissen af Salzburg. Kydus fremstiller kejseren som sikker kejserherre, mens pfalzgreven derimod var en slagen mand, hvis besiddelser for størstedelens vedkommende var besat af Spinolas tropper. Dog måtte man regne med, at pfalzgreven håbede på hjælp fra de mægtige nordiske fyrster, men Kydus troede ikke, at det ville ske. Kejseren havde jo ikke gjort de nordiske konger noget, og desuden ville en indblanding betyde underminering af selve kongemagten. Det er åbenbart Kydus meget magtpåliggende at hævde legitimitetsprincippet — enhver hjælp til oprør mod kejseren ville få alle troner til at vakle. Til sidst udmales krigens rædsler³⁶. Brevet synes at have en politisk baggrund og kan forstås som en advarsel til Danmark mod at støtte pfalzgreven.

Der er intet spor af utilfredshed over Kydus' arbejde, intet, der tyder på, at den afbrudte karriere hos kardinal Dietrichstein har skadet ham i Salzburg. Han synes at have været en udmærket administrator og velbevandret i

³⁵) Hans Widmann, *Geschichte Salzburgs* III (1914), s. 276.

³⁶) Se tillæg.

den kanoniske ret. I slutningen af 1621 indhentede domkapitlet således en betænkning af ham i spørgsmålet om unge kannikers præbender, en betænkning, der henvises til flere år senere. Hans råd blev hørt i begyndelsen af november³⁷. Den 12. januar 1622 deltog han som sædvanlig i konsistoriets møde, men var fraværende to dage senere³⁸. Derefter leder man forgæves efter hans navn i konsistoriets forhandlingsprotokoller. Et par uger efter hans sidste fremtræden blev der udnævnt en ny råd og livet gik videre, som intet var hændt.

Hvor var Kydius blevet af? Det viser sig, at han efter 4½ års tjeneste i Salzburg, uvist om tvungent eller frivilligt, atter har rykket teltpælene op og sandsynligvis er vendt tilbage til bispem af Gurk. Det foreløbig sidste livstegn fra ham er et brev til domprovsten Georg III i Gurk, dateret 24. marts 1624 i Graz, hvor bispem af Gurk, Johan Jacob von Lamberg, opholdt sig ved kejserhoffet. I det korte brev meddeler Kydius, at han har overladt provstens sag til bispem, der ville træffe sin afgørelse senere³⁹. Det ser altså ud til, at den danske teolog har indtaget en temmelig betroet post hos bispem af Gurk. Et grundigere studium i de østrigske arkiver ville måske bringe mere for dagens lys. Kydius var jo kun først i 40-erne og kunne virke mange år endnu. Det er muligt, at han fortsat har tjent bispem af Gurk, der åbenbart har sat mere pris på ham end hans andre herrer.

Den yngre broders levnedsløb er mere ligetil. Johannes Kydius den yngre lagde sin livsgjerning i de samme egne, hvor han modtog sin undervisning, og hvor han konver-

³⁷) LA Salzburg. Domkap.-Sitzungsprot. 1621, f. 41v (30/9); 1624, f. 8v (21/1).

³⁸) KAS Prot.cons. 1622.

³⁹) Archiv des Gurker Domkapitels, Spiritual Abt. 61 (venlig meddelt af prof. dr. J. Obersteiner i Gurk). Om Johan VII Jacob Lamberg, biskop i Gurk 1603—30, se: Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie, hrsg. v. d. Geschichtsvereine für Kärnten, XV (1885), s. 33.

terede til katolicismen. Efter sin optagelse i Braunsberg 15. november 1599 gennemgik han gymnasiets kursus. Han synes at være kommet til jesuitterne i en temmelig ung alder, omtrent 13 år gammel, så han er nok begyndt i den laveste klasse. I begyndelsen af 1602 var han avanceret til den tredje klasse, men allerede året efter sendtes han til Vilna for der at afslutte sine studier. På det tidspunkt manglede han i hvert fald den ene af de sidste klasser⁴⁰. I Braunsberg var han medlem af Mariakongregationen, som samlede de mest begavede og fromme elever med det formål at styrke og udøve deres tro i ord og gerning⁴¹. Det var naturligt, at han fortsatte som medlem af den tilsvarende kongregation i Vilna. I maj 1604 bidrog han med to digte til ære for St. Casimir⁴². Han var også med til at hylde den nye statholder i Vilna, Nicolaus Christopher Radziwill^{42a}. Samme år traf han også sit livs afgørende beslutning og indtrådte i august som novice i jesuiterordenens prøvehus i Vilna. Fra nu af fulgte hans levnedsløb de sædvanlige regler inden for ordenen. Efter afsluttet toårig prøvetid fortsatte han sit studium. I 1609 blev han i Pultusk sammen med seks andre ordensstuderende færdig med det treårige filosofiske kursus og betegnedes da af provinsialen i forhold til andre som »ultimus, sed tamen bonus«⁴³. I 1610—11 virkede han som lærer i den første gymnasieklasse i Braunsberg. Dernæst

⁴⁰) ARSI Fondo Ges. 1379-3-13; sml. Lühr, s. 55.

⁴¹) Medlemsfortegnelse i Uppsala Universitetsbibl. H. 168.

⁴²) St. Rostowski, Lituanicarum Societatis Jesu historiarum libri decem (1877), s. 439. Kydius kaldte sine bidrag »Semita castitatis« og »Ad Romanos«.

^{42a}) Panegyrica Illustris:mo Domino D. Nicolao Christophoro Radzivilo S. R. I. Pr. Olycen: et Niesvisien: Duci . . . post auspiciissimo initum Vilnæ Palatinatum, ab eiusdem Il:mi Domini perillustribus nepotibus D. Nicolao Christophoro, D. Joanne Alberto, D. Alberto Stanislaio Radzivilis, & quibusdam aliis bonarum artium cultoribus, nomine totius Academiæ Vilnensis Societatis Jesu, summa fide & observantia D. D. Vilnæ . . . MDCIV. Kydius' bidrag er et anagram.

⁴³) ARSI Lith. 6 f. 2; Pol. 77: I f. 35v.

finder vi ham i 1612 ved kollegiet i Riga som leder af skolerne; der har han samtidig undervist i de ældste klasser. Men allerede i det følgende år forlod han gymnasieundervisningen for at fortsætte sine studier. Det oplystes senere, at han i alt havde undervist i fire år. I 1613—14 studerede han teologi i Vilna, hvorefter han blev sendt til kollegiet i Nieswiecz, hvor han 1615—16 blev indviet i kasuistikken. Nu var han moden til at modtage præstevielse, som foregik 1616, og i det følgende år blev den unge jesuiterpræst benyttet som »operarius«. I 1618 gennemgik han det forekrevne tredie prøveår og var dermed færdig med sin uddannelse. Fra 1619 til byens erobring af svenskere 1626 figurerede han under kollegiet i Braunsberg som missionær, det vil sige, at hans vej bragte ham temmelig vidt omkring. I 1619 opføres han således også under kollegiet i Riga, hvor han et kortere tidsrum har virket som forvalter af verdslige anliggender⁴⁴. Den 25. november 1620 aflagde han i kollegiets kirke i Braunsberg løfterne om fattigdom, kyskhed og lydighed og om at ville vie sit liv til undervisning af ungdommen, hvorved han blev optaget i klassen »coadjutor spiritualis« — de undervisende jesuitter⁴⁵. Krigen mellem Polen og Sverige rykkede nærmere, og folke-missionen blev skudt i baggrunden til fordel for soldatermissionen. Efter erobringen af Braunsberg 1626 kom den danske jesuit nominelt til Pultusk; men i virkeligheden arbejdede han rundt om i landet i de forskellige fæstninger blandt soldater. Der blev han også ramt af den sygdom, som allerede 31. maj 1627 kostede ham livet i Danzig⁴⁶. I hans nekrolog berømmes hans mildhed, som gjorde ham vellidt af alle⁴⁷.

Johannes Kydus d. y. var den første jesuit fra det nuværende danske område. Han nåede at opleve Christian

⁴⁴) ARSI Lith. 6 f. 13 passim.

⁴⁵) ARSI Germ. 62 f. 185.

⁴⁶) ARSI Lith. 6 f. 263, sml. Hist. Soc. 43 f. 210.

⁴⁷) ARSI Lith. 61 s. 54.

IV.s nederlag ved Lutter am Barenberg, som gav katolikkerne nyt håb, og han havde også erklæret sig rede til som missionær at drage til Danmark⁴⁸. Men under Wallensteins indfald i Jylland, som måske havde betydet virkeliggørelsen af dette mål, var den danske jesuit allerede død, kun godt 40 år gammel.

Hans ønske om at drage til Danmark blev formidlet gennem den tredie broder, Jacob Kydus, hvis livsbane er betydelig mere broget. Han blev optaget i Braunsberg som 16-årig yngling 15. august 1610, altså længe efter Christian IV.s forordning mod jesuiterstudenter. Hans fader må da have været død, og den unge Jacob synes at have været besjælet af ønsket om at følge sine ældre brødre, hvoraf den ene netop ved den tid underviste ved kollegiet i Braunsberg. Måske har den unge jesuit opildnet sin lillebror til at drage over Østersøen, hvor han kunne få gratis uddannelse. Jacob kom i tredie klasse og blev efter nogen tids forløb sendt videre til Vilna, hvor han blev færdig med det første år af filosofistudiet (logica). Opholdet hos jesuiterne har altså strakt sig over mindst 3—4 år⁴⁹.

Det oplyses om ham i Braunsbergmatriklen, at han siden studerede i Belgien. Det er muligt, men derom kan ikke konstateres noget. Derimod er det givet, at han 11. april 1616 blev baccalaureus ved jesuiteruniversitetet i Graz, hvor den norske jesuit Laurentius Nicolai Norvegus før århundredskiftet havde virket som professor en halv snes år⁵⁰. At Jacob netop har valgt Graz, hænger sandsynligvis sammen med, at hans broder Jens havde sit virke i Østrig og sikkert har hjulpet sin yngre broder med råd og dåd. Der er et sammenspil mellem de to, ikke mindst, når også den yngre broder betegner sig som adelig. Denne betegnelse

⁴⁸) Se ndf. note 59.

⁴⁹) Lühr s. 65.

⁵⁰) Archiv der theologischen Facultät der Universität Graz: Nomina eorum, qui in alma et catholica Academia Græcensi ad gradus litterarios promoti sunt, ab anno 1586, f. 30.

fastholdt han også ved sin immatrikulation ved universitetet i Wien 1622⁵¹.

Samme år grundlagdes propangadakongregationen, som straks fra begyndelsen havde sin opmærksomhed henvendt på de nordiske lande. Det var imidlertid også nødvendigt med sagkyndig bistand, og valget faldt her på Jacob Kydius. Måske er propangadakongregationen kommet i forbindelse med ham gennem hans brødre, der selv havde været temmelig længe borte og næppe kunne udtale sig med særlig autoritet, mens Jacob uden tvivl havde de friskeste indtryk af forholdene i Danmark.

I juni 1622 indsendte Jacob Kydius en redegørelse for tilstanden i Danmark-Norge. Hans betragtninger er præget af stor nøgternhed. Efter opregning af de vanskeligheder, som ville møde en katolsk mission, udpegede han biskoppen Hans Poulsen Resen som katolicismens hovedfjende. Da kongen stod under hans indflydelse, var der altså ingen chance for at opnå noget på højeste sted. Men Kydius pegede dog på visse muligheder for resultater i det fjerne Norge, hvor en del af befolkningen stadig fastholdt den gamle katolske tro. Hvis det lykkedes at omvende flertallet i Norge til katolicismen, så kunne man troligt ved oprør eller frafald bevæge kongen til at tillade religionsfrihed i sit rige. Det måtte tillige regnes som en fordel, at statholderen i Norge, Jens Juel, der havde opholdt sig og studeret i katolske lande, sagdes i det skjulte at være katolicismen gunstigt stemt. Hvis det lykkedes at få ham helt over på romerkirkens side, ville det betyde et stort skridt videre mod katolicismens sejr.

En lignende fremgangsmåde tilrådte Kydius i selve Danmark. Der kunne man begynde med det fjerneste Jylland, mens det var nytteløst at forsøge sig ved hoffet eller

⁵¹) Franz Gall, *Die Matrikel der Universität Wien IV* (1961), s. 115. Han brugte altid patronymet som andet fornavn, og hans latiniserede navneform var altså Jacobus Georgius Kydius. Skikken med to fornavne var temmelig udbredt blandt den østrigske adel.

i hovedstaden. Eventuelle udsendinge til kongen ville bare medføre skærpet agtpågivenhed, som eksemplet med den norske jesuit Laurentius Norvegus tydeligt viste. Men man kunne udnytte kongens behov for teknisk bistand, for byggekyndige folk og håndværkere, og endelig var der en mulighed gennem tronfølgerens eventuelle katolske giftermål⁵².

Denne betænkning er temmelig virkelighedsnær i sit indhold, især når man sammenligner den med de projekter, den ovennævnte norske jesuit i sin tid fremsatte⁵³. Det skinner tydeligt igennem, at Kydus havde stor respekt for biskop Resens autoritet og anså det næsten for umuligt at komme udenom ham. Han bemærker meget rammende, at ikke engang calvinister, der dog havde betydelig mere fælles med lutheranere end katolikker, kunne få lov til at lufte deres meninger. På denne baggrund var mulighederne yderst hypotetiske.

Propagandakongregationen har ikke taget særligt hensyn til Jacob Kydus' advarsler. Der blev sendt to missioner: den ene bestående af jesuitter, den anden af dominikanere, hvilket førte til indbyrdes rivalisering, og de kom stik modsat Kydus' råd til Sjælland og Skåne; resultatet var derefter⁵⁴.

Den danske konvertit havde dog visse fordele af sin rådgivning. Han blev taget under propagandakongregationens protektion og anbefalede i et møde den 7. marts

⁵²) Brevet trykt i: Ivar Hansteen Knudsen, *De relationibus inter Sanctam Sedem et Norvegiam duobus primis post reformationem sæculis vigentibus* (1946), s. 162 ff. Det er udateret, men synes efter placeringen at dømme at have været behandlet ved propagandakongregationens møde den 20. juni 1622, skønt Hansteen Knudsen selv (s. 109) daterer brevet som skrevet 1624.

⁵³) Disse problemer belyses nærmere i en større afhandling om modreformationen i Danmark, som vil udkomme snarest.

⁵⁴) Nærmere behandlet af Einar Molland i *Kirkeh. Saml.* 7: I, 284—359, med tillæg af Bjørn Kornerup (*ibid.* s. 360 ff. og 518 ff.) og Sune Dalgård (7: II, s. 231 ff.).

1623 af kardinal Zollern. Det besluttedes gennem bispem af Perugia at sikre ham en plads ved en universitetsstiftelse i samme by⁵⁵. Der blev skaffet ham et stipendium ved »Domus sapientiae«, en stiftelse, grundlagt af kardinal Capocci 1562—68. Denne stiftelse muliggjorde et syvårigt studium for 50 fattige studenter, til gengæld måtte de forpligte sig til at promovere i Perugia⁵⁶. Allerede den 2. juni blev danskeren indskrevet i den tyske nations matrikel; selve immatrikulationen ved universitetet fulgte 24. oktober⁵⁷.

De følgende syv år havde Jacob Kydus sin gang ved det ærværdige universitet i Perugia, hvor retsvidenskaben stod i højsædet. Hans navn forekommer nu og da i kongregationens akter, idet han synes ikke at kunne klare sig med det faste stipendium. I november 1624 bevilgedes ham 25 scudi til beklædning; i marts 1625 modtog han samme beløb. Allerede i august samme år var den danske student atter i pengenød og bad indtrængende om yderligere forstrækning, da de sidste penge også var blevet brugt til køb af tøj. Det resulterede i fornyet hjælp fra kongregationens side⁵⁸. I begyndelsen af 1626, nogle måneder før Christian IV.s nederlag ved Lutter am Barenberg, skrev Kydus atter til propagandakongregationen, denne gang ikke om penge, men om forholdene i Danmark, på grundlag af meddelelser hjemmefra. Han havde fået brev fra en ven, den norske adelsmand Hartvig Huitfeldt fra nærheden af Trondhjem. Denne, der selv var katolik, havde udtrykt sin bekymring over, at der ingen præster

⁵⁵) H. Tüchle, *Acta SC de Propaganda Fide Germaniam spectantia 1622—1649* (1962), s. 32.

⁵⁶) *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken* 32 (1944), s. 128 f.

⁵⁷) F. Weigle, *Die Matrikel der Deutschen Nation in Perugia 1579—1727* (1956), s. 74.

⁵⁸) Tüchle, s. 72, 88, 103. Om den sidstnævnte tildeling findes yderligere bilag i propagandakongregationens arkiv i Rom (*Scitture originali riferite nelle Congregazioni Generali*, vol. 358 f. 140 f.).

var at varetage katolikkernes sjælesorg i Norge. Kydus tilføjede, at han havde opfordret sin broder, der var medlem af jesuiterordenen og udøvede sjælesorgen blandt katolske købmænd i Danzig, til at drage til Norge, og at denne overfor sine overordnede havde erklæret sig rede dertil. Desværre kendes Kydus' indberetning kun fra et referat i kongregationens forhandlingsprotokol⁵⁹. Endnu et afsnit af indberetningen refereredes ved samme møde, nemlig at en katolik ved navn Theodoricus, der havde været musiker ved det svenske hof, på grund af kætternes chikanerier havde mistet kongens nåde og havde været nødt til at flytte til Danzig med hustru og børn.

Kongregationen handlede resolut og pålagde jesuitergeneralen ufortøvet at sende missionærer til Norge⁶⁰. En fortsættelse kan ikke ses af propagandakongregationens forhandlinger; men der synes ikke umiddelbart at være kommet en mission ud af denne beslutning. Måske vendtes efter Christian IV.s nederlag opmærksomheden mod nærmere mål, især efter at hele Jylland var besat af Wallensteins tropper.

Det er muligt at verificere Jacob Kydus' oplysninger. Hartvig Huitfeldt var en af de mange dansk-norske adelsmænd, der havde haft en katolsk præceptor, nemlig en dansk student fra Olmütz ved navn Johannes Malachius. Ledsaget af andre katolsksindede danske studenter rejste de om sommeren 1600 til Wittenberg, lod sig immatrikulere og fik endog lejlighed til at disputere. Året efter drog de imidlertid videre til jesuiteruniversitetet i Olmütz, hvor Huitfeldt 1603 ytrede ønske om at blive optaget i jesuiterordenen. Dette synes dog ikke at være blevet til noget, og han vendte snart hjem. Hans præceptor døde kort efter

⁵⁹) Tüchle, s. 118. A. Pieper, *Die Propaganda-Congregation und die nordischen Missionen im 17. Jahrhundert* (1886), s. 36 henviser i en note til propagandakongregationens arkiv, *Scritture etc.* vol. 296 f. 41. På dette sted (nu ny fol. nr. 45) findes imidlertid det i note 52 nævnte brev.

⁶⁰) Tüchle, s. 118.

hjemkomsten. Om hans elevs færden vides der ikke ret meget før 1616, da han blev kannik i Oslo, men der synes at være al grund til at formode, at han ikke har brudt med sine katolske venner. I 1618—26 var han forlenet med Sem, Eker og Drammens tolderi, 1620 nævnes han som berg-hauptmand, og fra 1627 til sin død i 1637 havde han Marie kirkens provsti⁶¹. Om Johannes Kydius d. y., der viede sit liv til den katolske kirkes tjeneste som jesuiterpræst, har vi hørt ovenfor. Oplysningen om Theodoricus stammer muligvis også fra ham. Bag dette navn skjuler sig antagelig den ovennævnte organist ved Vor Frue kirke i København Truid Aagesen (Theodoricus Sistinus), der på grund af sit katolske sindelag blev nødt til at forlade Danmark o. 1614⁶². Han har altså søgt over Østersøen, ad samme vej, som mange unge danskere var draget før ham, udsendt af ham til jesuiterskolerne i Braunsberg. Måske var brødrene Kydius blandt dem, som organisten havde hvervet. I hvert fald kan forbindelsen påvises, idet den ældste var blandt dem, der en aften sent på året 1604 blev indblandet i det omtalte slagsmål, som bevarede beviset på deres nære tilknytning for eftertiden. En komposition i Danzigs stadsbibliotek synes at bekræfte organistens tilstedeværelse i byen⁶³. At han blev betegnet som den svenske konges musiker, beror muligvis på en misforståelse fra referentens side. Heller ikke dengang var man i Sydeuropa i stand til at holde de nordiske lande fra hinanden.

Jacob Kydius' studier begyndte at nærme sig deres afslutning 1627. I et møde i juli bestemte propagandakongregationen foruden ydelse af den sædvanlige pengesum (25 scudi), at kardinal Ludovisi skulle sørge for, at det blev muligt for danskeren at opnå doktorgraden gratis⁶⁴.

⁶¹) Også med hensyn til Huitfeldt og Malachius henvises til den i note 53 omtalte afhandling.

⁶²) Dansk Biografisk Leksikon I, 20; Kirkeh. Saml. 3: I, 401 f.

⁶³) Katalog der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek IV (1910), s. 10.

⁶⁴) Tüchle, s. 161.

Men der må være kommet en del i vejen, så sent som i april 1630 havde han endnu ikke taget graden. Da forekommer han for sidste gang i kongregationens akter, idet han atter modtog 25 scudi som hjælp til opnåelse af doktorgraden⁶⁵. Denne beslutning bygger på en ansøgning, hvori Kydus udmaler sin vanskelige stilling. På grund af forskellige sygdomme havde han været nødt til at stifte gæld, og desuden nærmede den fastsatte termin for erhvervelse af doktorgraden sig⁶⁶. Han blev altså bønøret, men om han nogensinde fik graden, lader sig ikke konstatere. Kort efter, den 18. maj 1630, anbefalede kardinal Pallotto fra Wien ham til kardinal Ludovisi⁶⁷. Derefter forsvinder alle spor, ligesom efter hans broder Johannes d. æ. Forbindelsen med Østrig synes dog at tyde på, at også han har fundet noget her, hvor hans ældre broder holdt til.

Forhåbentlig er det sidste ord om trekløverets skæbne endnu ikke skrevet; måske kan nærmere efterforskninger kaste nyt lys over købmandssønnerne fra København. Alle tre synes at have haft et temmelig vanskeligt sindelag. Det lykkedes måske Johannes d. y. at overvinde det, mens de to andre trods de usædvanlige begunstigelser, som kunne tyde på ikke ringe evner — det gælder navnlig Johannes d. æ. — dog ikke kunne finde sig til rette og gang på gang kom i konflikt med deres omgivelser. Den yngste broder var tyve år om at være på nippet til at opnå den dobbelte juridiske doktorgrad, det er ligesom han har haft andre interesser af mere verdslig art. Deres ærgerrighed og selvfølelse gav sig udslag i fiktivt adelskab og måske også falske universitetsgrader, men i godt og ondt holdt de fast ved deres katolske tro og betalte derfor med landflygtighed.

⁶⁵) Ibid. s. 278.

⁶⁶) Propagandakongr. ark. Scritture etc. vol. 390, f. 148. Den yngste Kydus har den meget dårlige vane som regel ikke at datere sine breve, også det sidste brev er udateret.

⁶⁷) Ibid. vol. 71, f. 20.

TILLÆG

Johannes Kydius d. æ. til
kansler Christen Friis til Kragerup.

Salzburg 13. april 1621 (n. st.).

Perill^{ris}, inclyte, et generose D^{ne}, D^{ne} gratiose, et
Colend.^{me}

Summum illud dignitatis fastigium, in quo D^{nem} Tuam perill^{rem}, et gratiosam iure optimo collocatam aspicio, nullo negotio me, ab hac scribendi audacia deterrere potuisset; nisi rara comitas, et singularis D^{is} T^æ Perill. beneuolentia, qua me immerentem olim Patauij complexa est, et gratia, qua etiamnum meos prosequi solet, tam arcto me gratitudinis uinculo sibi obstrinxissent, ut ingrati hominis notam nunquam effugere potuissem, nisi hoc quali, quali, argumento, debitæ seruitutis meæ obsequium Dⁿⁱ T^æ perill. et grat^{sæ} contestatum reliquissem, quorum omnium et æterna apud me manebit memoria, et constans, perpetuæque Dⁿⁱ t. Perill^{ri} seruiendi uoluntas. Vnum D^{nem} t. perill^{rem} et grat: enixe oro, vt etiam in posterum me, meosque sub suo gratioso patrocinio, secure delitescere permittat, consuetoque auxilio fouere non dedignetur. Ego si par hostimentum, Dⁿⁱ T^æ perill. præstare non potero, pro ut nunquam potero, saltem, pro D.t. felici regimine, et diuturna uita, deum omnipotentem, ardentem precabor. Porro si D^o T^a perill^{ris} existimet, hisce in partibus, quidpiam a me præstarj, efficiue posse, quod ipsius gratiosæ voluntati gratum, acceptumque esse queat, ad omnem ipsius gratiosum nutum, arrectus stabo; nihilque mihi in uita antiquius erit, quam eidem omnibus diligentia numeris satisfacere. Neque enim arbitror Dⁿⁱ t. perill^{ri} ingratum fore, si aliquando de harum prouintiarum statu, deque imperij vicissitudine, uariisque bellorum motibus, deque eorundem exitu, D^m T^m perill^m certiore reddidero, præsertim, cum ea quæ scripturus sum, non ex attellanis

fabulis, neque præficarum cantilenis, sed ex sanctiori, et secretiori magnorum uirorum relatione, sim deprompturus. Si enim quis est in Germania princeps remotior, qui certos, et constantes de omnibus, rumores habet, meus sane Ill^{mus} herus, et princeps est, qui etiam huius rei gratia, non uulgarem auri uim profundere consuevit, neque immerito, cum undique ipsius Principatus, rebellium exercitu circumseptus (!) sit, ipsiusque etiam ferrum, quod aiunt, in igne versetur. Quare si nunc D. tuam perill. aliquantisper a grauioribus negotijs auocem, ipsius erit humanitatis, mihi ueniam dare. Res Cæsaris, occupata Bohemia, reliquisque hæreditarijs prouintijs, in seruitutem redactis, nunc sunt foelices. Ab eo enim tempore, quo versa in seueritatem, nimiâ, et damnosâ clementiâ, adiunctâ quoque eidem pari potentiâ, extrema summaque papauerum capita, more Tarquinij, decutere cæpit, debitus Cæsari timor, honorque haberi cæptus est, paucorumque exemplum et pœna multorum facta sunt metus. In Bohemia Comiti Palatino, post acceptam cladem, nihil reliquum erat, præter duas vrbes Pilsnensem, et Thaborensem ijsque coniunctum districtum. Verum dum comes Mansfeldius, qui hasce reliquias Palatino seruare nitebatur, diuersis in locis opem et subsidium quærit, milites absentiae mora fracti, interea cum Cæsareis super deditione paciscuntur, iamque re ipsa vrbes deseruere, assignato 20 millium florenorum Rhenensium in quodlibet uexillum, quorum septem erant, stipendio. Itaque Cæsar nunc omnes prouintias possidet, easque necessarijs præsidijs firmat. Quid nunc amplius spei Palatino superesse possit, hercle non uideo. Num ad formidabiles Aquilonis regum, uires, manusque respicit? ita uox constans populi: venturos Ser^{mos} Daniae, et Sueciae reges in auxilium, et Mauortia signa copiasque Germaniae campis, contra Cæsarem, illaturos. Porro qui horum regum, toto orbe celebrem rerum omnium experientiam, æquâ, ut par est, lance examinat, longe aliter sentiunt. Quæ enim noxa Cæsaris, quod illius in illos facinus? num non omnium qui-

cunque adhuc regna iure tenent regum, iniuria est, impune regna eripi, et perduellium fiduciam approbari, adiuuari? quod non atrox facinus facile sui exemplum inueniet, si publica regum patientia excipietur? nullius principis tam firmata salus, aut regna sunt, quæ non in apertum discrimen, tam rebellis facti similitudine, ac libertate adduci possunt, si huiusmodi audaciam reges admittunt, et fouent. Conatus fuit Palatinus Turcam contra Cæsareme uocare. sed etiam ille ab huiusmodi facti specie abhorret. Prouintia quoque Palatini major pars a Spinola occupata est, alteram nunc partem superiorem Dux Bauarus iussu Cæsaris, ingenti, et delecto milite adoritur, facileque in potestatem suam rediget, nullo resistente. Principes protestantes, qui classicum cecinerunt, vrbesque imperij, qui huic incendio frigidam suffuderunt, nunc Palatini partes deserunt, illorumque oratores, pacem et veniam ab Imperatore Viennæ supplices poscunt; quid vero responsi illis daturus sit Cæsar, cum proximo veredario auide scire desideramus. Itaque quocunque me verto Palatini res accisas planeque desperatas video. Vngaria quoque in pacis consilia inclinatur, et Bethleem de amica cum Cæsare ineunda compositione serio tractatur. Interea uero ingentes bellorum apparatus tota Germania instruuntur: ipsaque adeo Italia imperatoriam aquilam formidare, diuersisque nunc bellorum motibus commoueri, ac prouocari incipit. Motus omnes bellici facile componi possent, dummodo Cæsar militem Spinolæ imperio excedere iuberet. Omnibus enim Hispanica factio suspecta est, et a libertate Germanica longe aliena. Sed neque hic quidquam timendum, nam Spinolæ potentia certa est, et castigata, neque limites Palatinatus egredietur, nisi ab alijs ultro, et proterue, lacessita. Deus opt. Max. pacem nobis largiatur, uix enim credi potest, quam nobilissimæ hæ prouintia, incendijs, rapina, innumera hominum strage foedata, ac deuastata sint. Nulli sexui parcitum, neque ipsis infantibus, ab vberibus matrum raptis. Illustres matronæ, et virgines, a gregario milite, et

nescio quo obscuro terræ filio, uim et stuprum pati coactæ sunt; totoque hoc belli decursu, plusquam ducenta millia hominum internecioni data res profecto sanguineis, si possibile esset, lacrymis deplorandas, adeo ut uel hoc nomine, a Deo benigniss.^o et iustiss.^o omne auxilium ijs in posterum subtractum iri constanter affirmem, qui huius miserandi spectaculi causam dedere, tamque foedam toti orbi Tragœdiam luserunt. Deus illis clementer ignoscat, nam ex parte iam poenas ab illis repetijt, vana enim imperij imagine delusi, dum ingentem Monarchiæ molem insectantur, instar canis æsopici, vmbras diuerberant, rem amittunt, et pro ostensâ libertate, miserrima seruitute opprimuntur; ut illorum exemplo subditi discant magistratus a Deo ordinati, imperio rite obsequi, et subesse. Ignoscat meæ prolixæ audaciæ D.T.Perill^{ris} et bonæ menti meæ, conceptæque de sua erga me benignitate, optimæ opinioni, quæ hucusque me, non sine D.T. amplissimæ tædio pertraxit, illamque a meis fidelibus obsequijs, et seruitijs foueri, aliquo continuo quæso patiat. Deus D.T. Amplis. diutissime, patriæ nostræ vnicum ornamentum, et præsidium potenter conseruet, cui me meaque omnia dico, et deuoueo. Salisburgi XIII Ap. 1621. D.T^æ perill. Amp. et Gratio.

Deditiss.^s seruus
Joan.Georg. Kydius SS.The. et I.V.Dr.
Ill^{mi} princ. Salisb. Consiliar. et
Consistorialis.

(RA Danske Kanc. Indlæg til registre og tegnelser).